

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-203-206

ПОДЛЕПІНА П. О.

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

У статті було визначено ключові сфери, які безпосередньо задіяні у створенні туристичних послуг; проаналізовано динаміку міжнародних туристичних потоків України за 2000–2017 рр. Україна у 2016 році увійшла у тридцятку найбільш відвідуваних країн світу із показником 13,3 млн осіб, що становило дохід від міжнародного туризму 1723,0 млрд дол. США.; здійснено оцінку використання інституцій (туроператорів) для купівлі та споживання туристичного продукту; з'ясована динаміка використання туроператорів різними видами туристів протяжів 2000–2017 рр. Так, у 2008 році цей показник становив 2640 дол. США на 1 іноземного туриста, а у 2017 – 1292 дол./люд.; визначено місце та роль України в глобальному рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей. Було з'ясовано, що для України розвиток туристичної галузі та залучення додаткових туристичних потоків може слугувати вагомим інструментом задля покращення рівня соціально-економічного розвитку держави в цілому та регіонів зокрема. В умовах децентралізації, значна частина об'єднаних територіальних громад отримала в розпорядження фінансові ресурси для розвитку інфраструктури, в тому числі й туристичної. Основними аспектами, що зупиняють використання туристично-рекреаційного потенціалу, є відсутність чітких механізмів контролю реальних надходжень та відповідного фінансування галузі для розбудови інфраструктури.

Ключові слова: міжнародний туризм, соціально-економічний розвиток, туристичні потоки, туроператори, туристичний продукт.

PODLEPINA P.

Kharkiv National University named after V. N. Karazin

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL TOURISM ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article identified the key areas that are directly involved in the creation of tourism services; the dynamics of international tourist flows of Ukraine for 2000-2017 has been analysed, thus Ukraine in 2016 entered the thirty most visited countries of the world with an index of 13.3 million people, which was the income from international tourism 1723.0 billion dollars. USA.; An assessment was made of the use of institutions (tour operators) for the purchase and consumption of tourist products; The dynamics of the use of tour operators by various types of tourists during 2000-2017 has been clarified, and in 2008 this figure was \$ 2,640. For 1 foreign tourist, and in 2017 - 1292 dollars per person; defined the place and role of Ukraine in the global competitiveness rating in the field of tourism and travel. It was found that for Ukraine development of tourism industry and attraction of additional tourist flows can serve as a powerful tool for improving the level of socio-economic development of the state as a whole and regions in particular. In conditions of decentralization, a significant part of the united territorial communities received financial resources for the development of infrastructure, including tourism. The main aspects that stop the use of tourist and recreational potential are the lack of clear mechanisms for controlling real revenues and adequate financing of the industry for infrastructure development.

Key words: international tourism, socio-economic development, tourist flows, tour operators, tourist product

Постанова проблеми. Незважаючи на те, що Україна активно інтегрується у сферу послуг системи міжнародних економічних відносин в цілому, вплив міжнародного туризму на її соціально-економічний розвиток може слугувати важливим компонентом, що пришвидшить економічне зростання та динамізує процеси детінізації, зростання рівня соціального забезпечення та гарантій. Незважаючи на те, що наша країна не входить у групу тих, що розвиваються, потенціал туристичного ринку є значним і не використовується у повній мірі. Саме з цією метою оцінка обсягу туристичних потоків, їх динаміка, географічна структура та вплив на загальні макроекономічні показники може визначити ключові інструменти задля покращення рівня соціально-економічного розвитку країни та подальшого нарощення інтеграції даної галузі у систему міжнародної туристичної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз та тенденції розвитку міжнародного туризму знайшли своє відображення у наукових працях Антонюк К. [1], Бейдик О., Герасимчук З. [3], Дашук Ю. [3], Любіцевої О. [5], Лютак О. [6], Мальської М. [8], Румянцева А. та ін. Проте вплив міжнародного туризму на соціально-економічний розвиток України у достатній мірі досліджений, але сучасні тенденції та закономірності у відповідності до нових гео економічних умов не достатньо обґрунтовані.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є дослідження впливу міжнародного туризму на соціально-економічний розвиток України в нових гео економічних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи із визначеної мети та сформульованих цілей статті, авторами були поставлені наступні завдання:

- визначити ключові сфери, які безпосередньо задіяні у створенні туристичних послуг;
- проаналізувати динаміку міжнародних туристичних потоків України за 2000–2017 рр.;
- здійснити оцінку використання інституцій (туроператорів) для купівлі та споживання туристичного продукту;

- з'ясувати динаміку використання туроператорів різними видами туристів протягом 2000–2017 рр.;

- визначити місце та роль України в глобальному рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи ключові сфери, які безпосередньо задіяні у створенні туристичного продукту, і вплив нарощення туристичного потоку на які може бути максимальним, слід виокремити сектор розміщення та громадського харчування. Окрім того кумулятивний ефект та ефективність розвитку галузі може бути виражені у доходах, отриманих від іноземних туристів, часткою працевлаштованих у даній галузі, безпосереднім внеском туристичної індустрії у ВВП країни, збільшенням надходження іноземної валюти; реформуванням структури відпочинку, яка може бути використана і місцевими жителями; обсяг залучення капіталу, в тому числі й іноземного; збільшення податкових надходжень.

За даними міжнародних організацій у 2016 році Україна увійшла в тридцятку найбільш відвідуваних країн світу з показником 13,33 млн чол. Ключовим у цьому аспекті слід зазначити, що за даними Державної служби статистики (табл. 1) ще у 2013 році цей показник становив 24,67 млн чол., що відповідало 15 місцю у загальносвітовому рейтингу. Тобто за рахунок анексії Криму та військової агресії на Сході країни вхідний туристичний потік скоротився на 54%.

Таблиця 1

Аналіз міжнародних туристичних потоків України у 2000–2017 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон, чол.	Кількість іноземців, які відвідали Україну, чол.	Сальдо, чол.	Загальний туристичний потік, чол.	Дохід від міжнародного туризму		Кількість туристів, обслугованих турагентами та турагентами, чол.
					млрд дол.	дол. на 1 іноземця	
2000	13422320	6430940	6991380	19853260	563	875,4552	2013998
2001	14849033	9174166	5674867	24023199	759	827,3232	2175090
2002	14729444	10516665	4212779	25246109	1001	951,8227	2265317
2003	14794932	12513883	2281049	27308815	1204	962,1314	2856983
2004	15487571	15629213	-141642	31116784	2931	1875,334	1890370
2005	16453704	17630760	-1177056	34084464	3542	2008,989	1825649
2006	16875256	18935775	-2060519	35811031	4018	2121,909	2206498
2007	17334653	23122157	-5787504	40456810	5320	2300,823	2863820
2008	15498567	25449078	-9950511	40947645	6722	2641,353	3041655
2009	15333949	20798342	-5464393	36132291	4349	2091,032	2290097
2010	17180034	21203327	-4023293	38383361	4696	2214,747	2280757
2011	19773143	21415296	-1642153	41188439	5406	2524,364	2199977
2012	21432836	23012823	-1579987	44445659	5988	2602,028	3000696
2013	23761287	24671227	-909940	48432514	5931	2404,015	3454316
2014	22437671	12711507	9726164	35149178	2264	1781,063	2425089
2015	23141646	12428286	10713360	35569932	1662	1337,272	2019576
2016	24668233	13333096	11335137	38001329	1723	1292,273	2549606
2017	26437413	14229642	12207771	40667055			2806426

Складено та розраховано за даними [1]

Коментуючи таблицю, слід зазначити, що кількість іноземців, які відвідали Україну за аналізований період, протягом 2000–2013 рр. неухильно зростала, що призвело до формування негативного сальдо по туристичному потоку у 2004–2013 рр. Навіть світова фінансова криза 2009 р. не змінила даної ситуації та незважаючи на скорочення вхідного туристичного потоку з 25,4 млн чол. до 20,8 млн чол. Сальдо становило -5,4 млн чол. та принесло дохід в розмірі 4,3 млрд дол.

Слід відмітити, що лише незначна частина цих туристів використовує туроператорів та турагентів для організації свого відпочинку, як для вхідного, так і для вихідного туристичного потоку це значення не перевищує 10% (табл. 2, рис. 1).

Як видно з таблиці 2, з них в останні роки основна частка припадає на громадян України, які виїждять за кордон (5,63 із 6,9%), у той час як частка іноземних туристів, що обслуговуються туроператорами та турагентами, становить 0, 1% від загального туристичного потоку. Це свідчить як про низький рівень інституційного розвитку галузі в Україні, так і про відсутність сильної маркетингової системи, що здійснювала просування туристичного бренду за кордоном та давала реальний ефект, посилюючись на учасників туристичного ринку в національні економіці. Цілком логічно стверджувати, що за кордоном спостерігається тенденція до відмови від використання таких інституцій, і бажання туриста самостійно формувати пакет туристичних послуг та атракцій, що він планує відвідати. В даному аспекті важливо інформаційно насичити інтернет простір можливостями українського туристичного бізнесу та відповідно супутніх агенцій щодо споживання туристичних товарів на визначених територіях та дестинаціях.

У продовження аналізу слід констатувати, що незважаючи на значні обсяги іноземних туристів, які відвідали Україну, загальний дохід від туристичної сфери є незначним. Зокрема у 2008 році цей показник становив 2640 дол. США на 1 іноземного туриста, а у 2017 – 1292 дол./люд.

Порівнюючи частку галузі в структурі ВВП з іншими країнами, що розвиваються, можна констатувати значне недоотримання прибутків від міжнародного туризму та відповідно його впливу на соціально-економічний розвиток нашої держави.

Таблиця 2

Оцінка використання інституцій (туроператорів) для купівлі та споживання туристичного продукту

Період	Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами		У тому числі					
	усього, чол.	у % до загального туристичного потоку (ЗТП)	іноземні туристи		туристи громадяни України, які виїжджали за кордон		внутрішні туристи	
			чол.	у % до ЗТП	чол.	у % до ЗТП	чол.	у % до ЗТП
2000	2013998	10,14	377871	1,90	285353	1,44	1350774	6,80
2001	2175090	9,05	416186	1,73	271281	1,13	1487623	6,19
2002	2265317	8,97	417729	1,65	302632	1,20	1544956	6,12
2003	2856983	10,46	590641	2,16	344 332	1,26	1922010	7,04
2004	1890370	6,08	436311	1,40	441798	1,42	1012261	3,25
2005	1825649	5,36	326389	0,96	566942	1,66	932318	2,74
2006	2206498	6,16	299125	0,84	868228	2,42	1039145	2,90
2007	2863820	7,08	372455	0,92	336049	0,83	2155316	5,33
2008	3041655	7,43	372752	0,91	1282023	3,13	1386880	3,39
2009	2290097	6,34	282287	0,78	913640	2,53	1094170	3,03
2010	2280757	5,94	335835	0,87	1295623	3,38	649299	1,69
2011	2199977	5,34	234271	0,57	1250068	3,03	715638	1,74
2012	3000696	6,75	270064	0,61	1956662	4,40	773970	1,74
2013	3454316	7,13	232311	0,48	2519390	5,20	702615	1,45
2014	2425089	6,9	17070	0,05	2085273	5,93	322746	0,92
2015	2019576	5,68	15159	0,04	1647390	4,63	357027	1,00
2016	2549606	6,71	35071	0,09	2060974	5,42	453561	1,19
2017	2806426	6,9	39605	0,10	2289854	5,63	476967	1,17

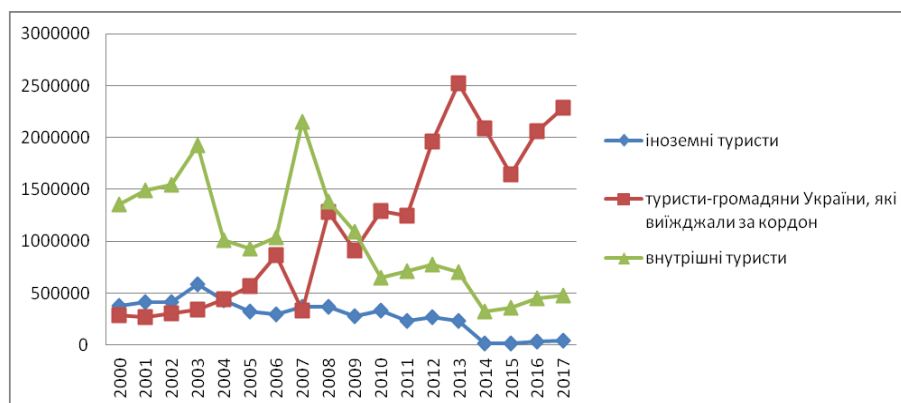

Рис. 1. Динаміка використання туроператорів різними видами туристів у 2000–2017 рр.

Рівень загальної конкурентоспроможності України у сфері туризму та подорожей протягом 2019–2016 рр. досить суттєво коливався (табл. 3).

За даними форуму, основними факторами, що заважають веденню бізнесу та, відповідно, знижують рівень конкурентоспроможності, у 2016 р. є корупція (14 % респондентів), політична нестабільність (13,2 %), інфляція (11,9 %), неефективна урядова бюрократія (11,4 %), доступ до фінансування (11,2 %), нестабільність уряду (8,2 %), податкові ставки (7,3 %), податкові правила (6,8 %), нормативні акти щодо іноземної валюти (4,5 %), недостатній розвиток інфраструктури (2,7 %), обмежувальні норми трудового законодавства (2,5 %), недостатня здатність до впровадження інновацій (1,6 %), рівень злочинності (1,6 %), погана трудова етика щодо робочої сили (1,5 %), низький стан охорони здоров'я (1,3 %), малоосвічена робоча сила (0,3 %) [4].

У 2016 р. Україна знову опустилася на 85 місце зі 138 досліджуваних країн із загальним рейтингом 4,0. Серед індексів потрібно виокремити інституційний блок, макроекономічні показники й розвиток фінансового ринку, де наша держава займає відповідно 129, 128 та 130 місця. Найкращі позиції вона має за показниками освіти (33 позиція), інновацій (52), охорони здоров'я та первинної освіти (54).

Враховуючи проведений аналіз, ми можемо стверджувати, що основними галузевими факторами, які заважають нарощувати використання конкурентних можливостей у галузі туризму, є низький рівень розвитку інституцій та туристичної інфраструктури, відсутність державної політики щодо їх відповідності світовим стандартам, але водночас важливий складник реалізації конкурентного потенціалу – просування туристського продукту на міжнародні ринки.

Таблиця 3

Місце України в глобальному рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей за даними Всесвітнього економічного форуму

Показники	Місце в рейтингу				Динаміка абсолютних змін	
	2009	2011	2013	2016	2013/2009	2016/2013
Загальний рейтинг конкурентоспроможності	77	85	76	88	-1	12
Бізнес-середовище	104	107	114	124	10	10
Безпека та захист	86	82	77	127	-9	50
Здоров'я та гігієна	18	17	8	8	-10	0
Людські ресурси та ринок праці	68	68	65	41	-3	-24
Інформаційно-комп'ютерна готовність	51	68	70	81	19	11
Пріоритетність туризму	87	101	84	90	-3	6
Міжнародна відкритість				78	0	78
Цінова конкурентоспроможність	116	119	110	48	-6	-62
Сталість навколишнього середовища	79	88	92	97	13	5
Інфраструктура повітряного транспорту	94	93	78	79	-16	1
Інфраструктура наземного транспорту та портів	72	74	73	81	1	8
Туристична інфраструктура	55	53	50	71	-5	21
Природні ресурси	112	119	102	71	-10	-31
Культурні ресурси та бізнес-подорож	88	86	80	115	-8	35

Доповнено на основі [2, с. 42; 3].

Інвестиційний розвиток сфери туризму значною мірою залежить від рівня економічного розвитку країни, а з іншого боку, інвестиційний динамізм сфери туризму є важливим поштовхом до економічного зростання країни. В підтвердження, Європейська туристична комісія зазначає, що у 2014 р. темпи зростання світового ринку туристичних послуг перевищили темпи зростання світової економіки. За експертними оцінками, при повноцінному використанні українського туристичного потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити приблизно стільки ж (близько 10 млрд дол. США на рік), скільки отримують країни, співвимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом [1, с. 26-27].

Висновки. У результаті дослідження було визначено ключові сфери, які безпосередньо задіяні у створенні туристичних послуг; проаналізовано динаміку міжнародних туристичних потоків України за 2000–2017 рр. Так, Україна у 2016 році увійшла у тридцятку найбільш відвідуваних країн світу із показником 13,3 млн осіб, що становило дохід від міжнародного туризму 1723,0 млрд дол. США; здійснено оцінку використання інституцій (туроператорів) для купівлі та споживання туристичного продукту; з'ясована динаміка використання туроператорів різними видами туристів протягом 2000–2017 рр. У 2008 році цей показник становив 2640 дол. США на 1 іноземного туриста, а у 2017 – 1292 дол./люд.; визначено місце та роль України в глобальному рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей.

Отже, для України розвиток туристичної галузі та залучення додаткових туристичних потоків може слугувати вагомим інструментом для покращення рівня соціально-економічного розвитку держави в цілому та регіонів зокрема. В умовах децентралізації, значна частина об'єднаних територіальних громад отримала в розпорядження фінансові ресурси для розвитку інфраструктури, в тому числі й туристичної. Основними аспектами, що зупиняють використання туристично-рекреаційного потенціалу, є відсутність чітких механізмів контролю реальних надходжень та відповідного фінансування галузі для розбудови інфраструктури.

Література

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Смирнов І. Г. Визначення рівня конкурентоспроможності країн світу в туризмі: сучасні підходи / І.Г. Смирнов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : науковий журнал. Серія: Економічні науки. –2015. – № 5–6. – С. 37–49.
3. Лютак О. М. Інституційне забезпечення міжнародної туристичної діяльності в умовах глобалізації : монографія / Олена Миколаївна Лютак. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 428 с.
4. World Economic Forum/ Reports [Electronic resource]. – Mode of access : http://reports.weforum.org/pdf/gci-2016-2017/WEF_GCI_2016_2017_Profile_UKR.pdf
5. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ : аналіт. доп. / авт. : О. В. Шевченко, В. І. Жук, К. Г. Юрченко [та ін.] ; за ред. О. І. Олійник. – Київ : НІСД, 2015. – 92 с.

References

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Smyrnov I. H. Vyznachennia rivnia konkurentospromozhnosti krain svitu v turyzmi: suchasni pidkhody / I.H. Smyrnov // Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo : naukovyi zhurnal. Serii: Ekonomichni nauky. –2015. – № 5–6. – С. 37–49.
3. Liutak O. M. Instytutsiine zabezpechennia mizhnarodnoi turystychnoi diialnosti v umovakh hlobalizatsii : monohrafiia / Olena Mykolaivna Liutak. – Lutsk : Vezha-Druk, 2016. – 428 s.
4. World Economic Forum/ Reports [Electronic resource]. – Mode of access : http://reports.weforum.org/pdf/gci-2016-2017/WEF_GCI_2016_2017_Profile_UKR.pdf
5. Ekonomika rehioniv u 2015 rotsi: novi realii i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh reform : analit. dop. / avt. : O. V. Shevchenko, V. I. Zhuk, K. H. Yurchenko [ta in.]; za red. O. I. Oliinyk. – Kyiv : NISD, 2015. – 92 s.

Рецензія/Peer review : 20.02.2019

Надрукована/Printed : 05.04.2019
Рецензент: д. е. н., проф. Журба І. Є.